

כתבה ראשונה בסידרה: מי הירדן דרושים לישראל וגם למדינות ערב — התייחסו חלוקתם ללא מלחמת דמים?

טענת יסוד ערבית היתה, מאז ומתמיד, כי אין מי הירדן מספיקים להשקיית שתי גדות הירדן והנגב. מומחים זרים, שנתבקשו עליידי ממשלת ירדן לערוך סקרים מדעיים, פירסמו ספרים ודו"חות שקבעו, כי מי הירדן אינם יכולים לספק את דרישות הפיתוח של ירדן וישראל. עוד בינואר 1954 הכריז שר החוץ של לבנון, שארל מאליק, במועצת הבטחון של האו"ם: "פלטיים הערביים של פלסטין יש זכות קדימה על מים אלה, לפני ישראל."

מכיוון ששתי המדינות אינן מוכנות לוותר על המים — פירוש הדבר שלא יישאר מוצא מלבד ההכרעה בכוח — והמים שנועדו להפרות את השממה יהפכו סיבה לקטל הדדי.

כנגד טענות אלה השיבה ישראל תמיד, כי המים יכולים בהחלט לספק את צורכי שתי המדינות. טענה זו אף שימשה, לפני תשע שנים, יסוד לפעילות בינלאומית בדרגים הגבוהים ביותר, ולרגע קט נירמחה היה כי מאמצים אלה יוכתרו בהצלחה; כי תימצא נוסחה מוסכמת לחלוקת מי הירדן, בשלום, בין ישראל לשכנותיה. אבל מאמץ זה נידון לכשלון ושוב לא נותרו בחלל המרחב, אלא איומים של הכרעה בכוח.

בעמודים אלה מבייש "העולם הזה" את הדו"ח המלא הראשון שפורסם בישראל על

"חבל על כל טיפה", אומרת הכרזה. המים כליכך יקרים. עד שישראל מוכנה אפילו לשפוך דם למענם. לא רק ישראל. ועידת הפינה הראשונה של ראשי המדינות הערביות קבעה החלטות שברגע שישראל תטה את מי הירדן להשקית הנגב, יפתחו הערבים במלחמה. הכרזה, שקל היה לפרשה על הצד השלילי בלבד: שמתוך שאיפתם של ראשי המדינות הערביות להחניק את ישראל, מוכנים הם להפתח במלחמה ובלבד שלא תשגשג בעזרת מי הירדן.

המובילה הארצי הופעל מאז והמים השופעים בצפון מרוויח את שדות לכיש. שוב צבא ערבי לא התערב. תחת זאת הסתמנה איסטרטגיה ערבית חדשה — שכנותיה של ישראל לא ימנעו את הפעלת המובילה הארצי, אלא יקחו את המים לעצמם — פרם הניעם לתחנת השאיבה בטבחה. במקביל הושמע גם קו הסכרתי "חיובי", האומר: אין עינם של הערבים צרה בישראל, אלא שהם עצמם זקוקים למים אלה — להשקיית שטחיהם וליושב פליטים. כיוון שמקורות הירדן מצויים בשטח ערבי, יש לערבים זכות קדימה על השימוש בהם.

בצורה זו מציירים הם תמונה שקולה של צרכים חיוניים משני צידי הגבול — הן בירדן והן בישראל מצויים שטחים צחיחים; הן ירדן והן ישראל עניות במים. אם יש להן מים, הרי אלה מיירמבה; זו גם זו טוענות: "שלי!"

מלחמה על המים

המעיינות שבתוך הכינרת עצמה — מתאדה. כמויות אלו מתייחסות לתקופה שחלפה, עוד בטרם הופעלו משאבות המובילה הארצי.

● **הירמון** הוא יובל הרביעי של הירדן והוא מצטרף אל אפיק הנהר רק מדרום לכינרת. גם הוא נולד בסוריה, ושפעו היא הגדולה מבין כל היובלים — 538 מיליון ממ"ק לשנה, במקום בו הוא משתפך לירדן.

על מים אלה נטושה המלחמה וסביבם עלולה להתלקח האש, בעתיד הנראה לעין.

סקרים סותרים

רעיון לחלק את ארץ ישראל לשתי מדינות — ערבית ועברית — לא נולד באותה ישיבה היסטורית של האו"ם, ב-29 בנובמבר 1947. הוא הועלה פעם אחר פעם בפני ועדות חקירה שונות, שממשלת לונדון הטילה עליהן לחקור את מאורעות ארץ ישראל ולמצוא להן פתרון. אחו השיקולים שהכריעו תמיד נגד חלוקת הארץ היה: אין די מים כדי לספק את צרכיהן של שתי מדינות ואי אפשר לחלק את המים המצויים בצורה צודקת. בהסתמם על קביעה זו, אף הגבילו האנגלים את הגירה היהודית לארץ.

התנועה הציונית, שסיסתמה הקקקעית היתה "דונם פה, דונם שם", לא חשבה אז על בעיית המים כמושגים כוללים. סיסמתה הבלתי-כתובה היתה אז: "באר פה, באר שם". השינוי בגישה בא ב-1943 והוא קשור בשמו של המומחה האמריקאי לשימור-קרקע, פרופסור הלטר קליי לאודרמילק. בספרו ארץ-ישראל, ארץ ההבטחה, העלה חזון נבו, אי, לפיו אפשרי ניצול מכסימלי של המים וביטול ההגבלות על הגירה יהודית. הקחים הכלליים — הקמת סכרים על הירדן, שי יאפשרו הטיית מימיו המתוקים להשקיית העמקים הצפוניים, מישור החוף והנגב. ב-מקביל — תפירת תעלה באורך 150 קילור-מטרים, מן הים התיכון לים המלח, שתזרים מים מלוחים במקום המים המתוקים של הירדן. במורד אל ים-המלח יפעילו המים המלוחים, תחנות-כוח עצומות, לפיתוח תע-שייתי אינטנסיבי.

מן הפיתוח הכללי הזה ייהנו, כך חזה לאודרמילק, גם הערבים.

הספר כבש את דמיון העולם המערבי. אולם לאודרמילק אינו מומחה להנדסת-מים ועל כן דרוש היה חיזוק, של טכניקה, לחזונו. בהשראתו של חיים וייצמן המנוח — שהיה אז נשיא ההסתדרות הציונית — ובמימון ציוני ארצות-הברית, הוחל בעריכת סקר מדעי. שני מומחים אמריקאיים — ג'י. ב. סאביני וג'יימס ב. הייס — הגישו, כעבור למעלה משנה, דו"חות והמלצות על הדרכים להפוך את חזונו של לאודרמילק למציאות.

סאביני, שהגיש את הדו"ח הראשון, הרחיב במקצת את היריעה. הוא לא הסתפק בתיכנון ניצולם של מי הירדן בלבד, כלל גם את מי הליטאני בסקר. על אף שנהר זה זורם כולו בשטח לבנוני, הציע לנצל חלק ממימיו, להגדלת הכמות שתעמוד לרשות התיכנון ההידרולוגי של ארץ-ישראל.

הייס — המהנדס הראשי של ועדת הסקרים לארץ-ישראל (גוף אמריקאי שניזון מכספי התנועה הציונית) — יצא בתחילת 1946 לארץ-ישראל, כדי להגיש את הדו"ח שלו ל-

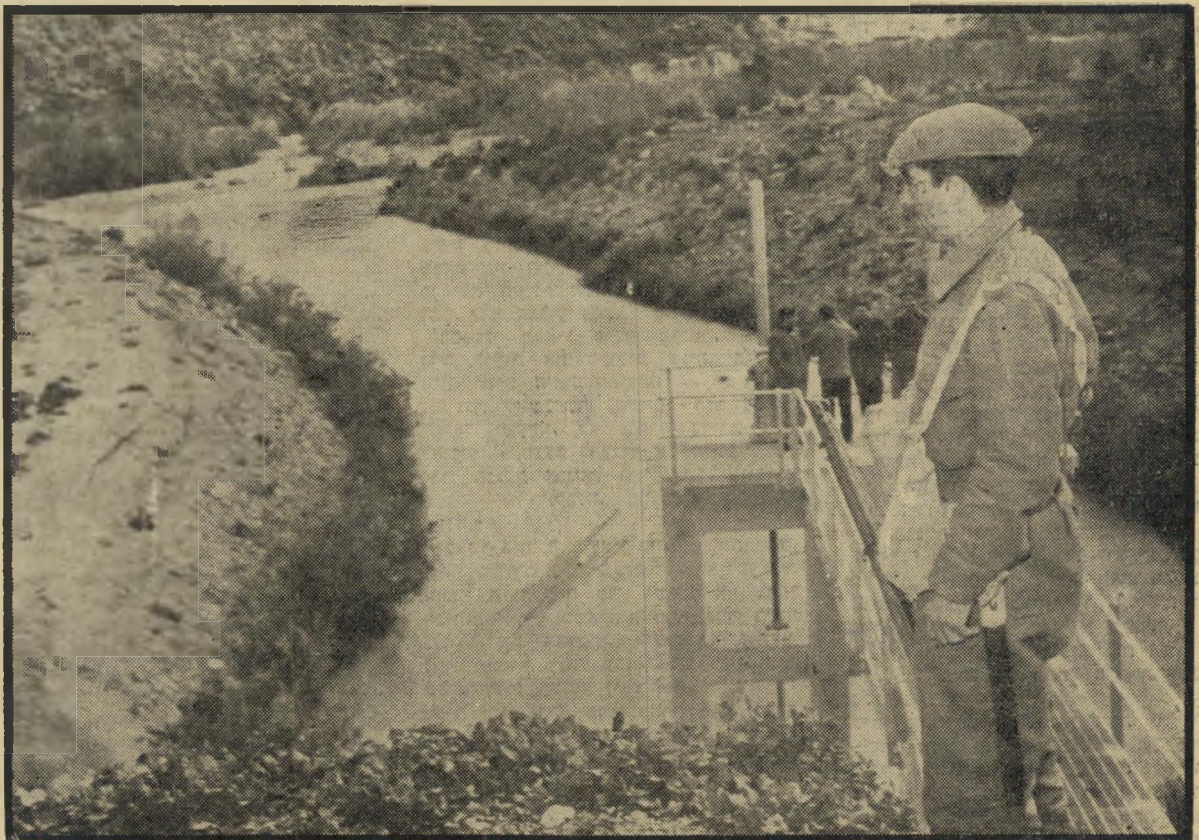
תחילת בטיסטיקה רטובה: חלקו הצפוני של הירדן מרכז באפיקו מימיהם של שלושה יובלים. שניים מהם נובעים בשטח ערבי וכמות המים הזורמת בהם אל האפיק המשותף שחה כמעט בדיוק:

● **החצבני**, הארוך בין השלושה, נובע בחרמון, זורם בלבנון לפני כניסתו לשטח ישראל. כמות המים שלו, בשנה ממוצעת — 157 מיליון ממ"ק.

● **הבניאס**, שמוצאו במדרון הדרומי-מזרחי של החרמון, זורם בסוריה בטרם כניסתו לישראל. גם הוא מספק, בשנה ממוצעת, 157 מיליון ממ"ק לכמות הזרימה של הירדן.

● **הדן** הינו היובל השלישי בצפון. מקורו נמצא בתחום ישראל. התקרית החמורה של חודש נובמבר באה להדגיש טענת הערבים, כי יש להם זכויות כלשהן גם על מימיו של יובל זה, שמקורם ידוע כמקור המסורתי של הירדן. נחל דן מספק כמות גדולה הרבה יותר משני היובלים האחרים — 258 מיליון ממ"ק בשנה ממוצעת.

אל הכמות המאוחדת של שלושת היובלים, מצטרפת כמות קטנה יותר של מים, הזורמים ממעיינות וזעירים לאורך האפיק. כך, בהתקרבו אל שפתה של הכינרת, זורמים בירדן 650 ממ"ק מים. תופעה מעניינת — כמות המים היוצאים מדרום הכינרת אל אפיק הירדן, בשנה ממוצעת, היא 538 מיליון ממ"ק. ההפרש — 112 מיליון ממ"ק, בתוספת מי

מדרום לכינרת. חייל ירדני חמוש שומר על המרפסת-הצפה, ממנה מודדים שלושה מהנדסים את זרימת המים. תעלה זו היא השלב הראשון בתוכנית הירדנית, שלמענה מתכננים עתה הטיית הבניאס. כאן מתחילה תעלת הגור, המובילה את הירמון דרומה, להשקיית הגדה המזרחית של עמק-הירדן